

Conceptexamenprogramma

Duits vmbo-bb

Conceptexamen- programma

Duitse taal en cultuur

Vmbo – basisberoepsgerichte
leerweg (bb)

September 2024

slo

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2024 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteur

SLO

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 9.8055.019

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
Leeswijzer	4
Meer informatie	4
2. Karakteristiek Duitse taal en cultuur	5
Kenmerken van de taalvakken	5
Kenmerken van het vak Duitse taal en cultuur	6
Duitse taal en cultuur als schoolvak	6
Duitse taal en cultuur in de schoolsoorten	7
Vmbo	7
Havo	8
Vwo	9
3. Raamwerk met domeinen en subdomeinen	10
4. Eindtermen	11
Domein A Communicatie	11
Subdomein A1 Rijke ervaringen met taal	11
Subdomein A2 Communicatie	12
Subdomein A3 Productie en interactie	13
Domein B Taalbewustzijn	14
Subdomein B1 Taal als fenomeen	14
Subdomein B2 Taal en individu	15
Domein C Cultuurbewustzijn	18
Subdomein C1 Cultuur in fictie	18
Subdomein C2 Cultuur in de maatschappij	19
Bijlage – Begrippenlijst Duitse taal en cultuur	21

1. Inleiding

Voor je ligt het conceptexamenprogramma Duitse taal en cultuur voor de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-bb). De afgelopen twee jaar heeft de vakvernieuwingscommissie moderne vreemde talen dit conceptexamenprogramma ontwikkeld – tegelijkertijd en in samenhang met de andere conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen voor alle schoolsoorten en leerwegen. SLO voert in [opdracht](#) van het ministerie van OCW regie over de actualisatie van het gehele curriculum.

Op basis van dit conceptexamenprogramma ontwikkelt het College voor Toetsen en Examens (CvTE) een conceptsyllabus voor de inhouden die aan het centraal examen zijn toegewezen.

SLO zal de conceptexamenprogramma's en -syllabi beproeven in de onderwijspraktijk. De feedback die wordt opgehaald bij leerlingen, leraren en andere betrokkenen wordt gewogen en waar nodig worden het conceptexamenprogramma en de conceptsyllabus aangescherpt. Daarna worden de documenten vastgesteld door het ministerie van OCW. Vanaf dat moment kunnen het definitieve examenprogramma en de syllabus geïmplementeerd worden.

Leeswijzer

Dit conceptexamenprogramma begint met een karakteristiek, waarin de visie op Duitse taal en cultuur en de positie van het vak in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs staat beschreven. Daarna volgt het raamwerk: een schematische weergave van de inhouden per domein of subdomein en een verdeling van inhouden over school- en centraal examen. Vervolgens volgen de eindtermen. Per eindterm is een doelzin, uitwerking ('Het gaat hierbij om') en een illustratie ('Te denken valt aan') opgenomen. Tot slot staat in de bijlage de begrippenlijst.

Meer informatie

Meer informatie over de inhoudelijke keuzes en de inrichting van het proces is te vinden in het toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen voor vmbo, havo en vwo (Fasoglio, Leunissen & Tammenga, 2024). Alle informatie over de totstandkoming, de opzet, werkwijze en inhoud van de conceptexamenprogramma's is te vinden op:

<https://www.actualisatie-examenprogrammas.nl/moderne-vreemde-talen>

2. Karakteristiek Duitse taal en cultuur

Kenmerken van de taalvakken

Onderwijs in de moderne vreemde talen (mvt) leidt leerlingen op tot taalvaardige, cultuurbewuste en taalbewuste burgers die kunnen deelnemen aan digitale en niet-digitale communicatie in meertalige en pluriculturele contexten. Het bevordert hun zelfvertrouwen, zelfredzaamheid, reflectie en creatieve vaardigheden in de communicatie in een vreemde taal. Leerlingen verbreden hun horizon en verkennen eigen kwaliteiten, voorkeuren en mogelijkheden als het gaat om taal en cultuur. Zij leren kritisch om te gaan met een diversiteit aan media en bronnen in andere talen en bewust, doelgericht en passend te communiceren. Talenonderwijs bereidt leerlingen voor op het zelfstandig verder ontwikkelen van hun taalbeheersing, ook buiten school, op een vervolgopleiding of beroep en op deelname aan de maatschappij. Daarmee vergroten zij hun kansen in vervolgopleidingen en bij beroepskeuze.

Door kennis en vaardigheden op te doen in andere talen en culturen worden leerlingen zich bewust van hun eigen talige en culturele identiteit en leren ze om te gaan met andere culturele perspectieven. Dat draagt bij aan het realiseren van burgerschapsdoelen in de internationale samenleving.

De moderne vreemde talen krijgen in een doorlopende leerlijn vorm vanuit drie invalshoeken: communicatie, taalbewustzijn en cultuurbewustzijn.

Communicatie

Aan de hand van rijke input werken leerlingen aan hun taal- en informatievaardigheden in uiteenlopende communicatieve contexten en met verschillende media. Ze leren de taal te gebruiken om doelen te bereiken en om de communicatie te bevorderen. Daarbij zetten ze hun meertalige en pluriculturele repertoire in. Ze leren digitale technologie kritisch in te zetten bij het leren van een taal en om effectief te communiceren. Ze experimenteren met verschillende creatieve vormen van taal. Bij het ontwikkelen van de taalvaardigheid gebeurt dit passend bij de mogelijkheden van de leerlingen. Waar nodig wordt dit ondersteund met passende hulpmiddelen.

Taalbewustzijn

Leerlingen ontwikkelen kennis over taal als fenomeen. De focus ligt daarbij op het Duits in relatie tot andere talen. Ze maken kennis met taalvariatie binnen het Duitse taalgebied. Leerlingen ontwikkelen inzicht in de effecten van taalgebruik op de ontvanger en oefenen in het toepassen van die inzichten.

Leerlingen worden zich bewust van hun meertaligheid en die van de ander, en verkennen de relatie tussen taal en identiteit. Zij leren hun hele taalrepertoire effectief in te zetten in de communicatie en in hun leerproces. Leerlingen doen inzichten op over taalleerprocessen en het leren van hun eigen taal in het bijzonder. Er wordt ernaar gestreefd dat ze een open en nieuwsgierige houding ontwikkelen ten aanzien van taal en talen leren.

Cultuurbewustzijn

Door middel van gevarieerde bronnen en culturele ervaringen ontwikkelen leerlingen inzichten in de culturen van gebieden waar Duits wordt gesproken. Leerlingen zetten deze inzichten functioneel in om effectief te communiceren in pluriculturele contexten. Ze worden zich bewust van verschillende culturele perspectieven, verruimen hun blik op talige en culturele diversiteit en leren open en beargumenteerd te reflecteren op hun eigen culturele perspectief en dat van anderen. Leerlingen doen ervaring op met diverse vormen van fictie. Ze kennen betekenis en waarde toe aan deze werken vanuit een persoonlijk perspectief en vanuit de sociaal-culturele context.

Samenhang

Leerlingen ontwikkelen kennis en vaardigheden in een vreemde taal en zetten daarbij kennis en vaardigheden in die ze opdoen bij Nederlands en andere talen. De samenhang tussen deze talen is zichtbaar in de drie vergelijkbare invalshoeken: communicatie (een taal leren en gebruiken), taalbewustzijn en cultuurbewustzijn. Daarmee leren leerlingen talen in een samenhangend perspectief te zien. De samenhang tussen de taalvakken versterkt, verbreedt en verduurzaamt de talige en culturele kennis, bewustzijn en vaardigheden van de leerlingen.

Kenmerken van het vak Duitse taal en cultuur

Taal- en cultuurhistorisch zijn Nederland en de Duitstalige landen sterk met elkaar verbonden. Deze verbondenheid maakt dat de Duitse taal voor sprekers van het Nederlands relatief snel te leren is, wat een hoog beheersingsniveau haalbaar maakt. Duitstalige landen spelen binnen Europa en de wereld een grote rol op economisch, politiek en cultureel vlak. Beheersing van de Duitse taal en inzicht in de culturele diversiteit van de Duitstalige landen zijn belangrijk voor zakelijke contacten, toerisme en vervolgstudie, en in cultuur, wetenschap en technologie. In de grensregio zijn interregionale contacten talrijk.

Duitse taal en cultuur als schoolvak

Duits kan in het vrije deel in alle vmbo-leerwegen als examenvak worden gekozen en is een keuzevak voor de profielen E&O en HBR in vmbo-bb, -kb en -gl en Economie in vmbo-tl. In de bovenbouw havo kan Duits worden gevolgd als

profielvak in het profiel C&M, als profielkeuzevak in de profielen C&M en E&M en in het vrije deel van alle profielen. In de bovenbouw vwo kan Duits de tweede mvt in het gemeenschappelijke deel zijn. Binnen het gymnasium wordt de tweede mvt vervangen door een klassieke taal. In de vwo-profielen C&M en E&M is Duits een profielkeuzevak. In alle profielen kan Duits een keuze-examenvak in het vrije deel zijn.

Aansluiting

In de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (vo) sluit het vak aan op de onderbouw door voort te bouwen op de kerndoelen mvt. Op deze manier ontstaat een verticale samenhang met de onderbouw vo. Concreet betekent dit dat de taalbeheersingsniveaus, uitgedrukt in ERK-niveaus, op elkaar aansluiten. Verder geldt dat de kennis en ervaringen die leerlingen hebben opgedaan met taal- en cultuurbewustzijn een vervolg krijgen in de bovenbouw. Afhankelijk van de schoolsoort en leerweg worden inhoud en uit de onderbouw verdiept, toegespitst of geconcretiseerd.

Duitse taal en cultuur in de schoolsoorten

De vermelde ERK-niveaus betreffen minimale beheersingsniveaus die haalbaar zijn voor alle leerlingen. Leerlingen krijgen de ruimte om zich boven dit minimumniveau verder te ontwikkelen en het vak op een hoger niveau af te sluiten. Het vereiste beheersingsniveau wordt soms aangeduid met een '+' . Een plusniveau betekent dat het beheersingsniveau wel kenmerken van het volgende niveau vertoont, maar zich nog steeds binnen de bandbreedte van het betreffende niveau bevindt.

Vmbo

Vmbo-bb

Leerlingen werken aan hun luister-, lees-, spreek- en – in mindere mate – schrijfvaardigheid en ontwikkelen hun beheersing van het Duits tot minimaal het ERK-niveau A1 voor luisteren, lezen en spreken. Ze worden uitgedaagd om Duits te gebruiken in de communicatie. Onderwerpen en communicatieve contexten zijn concreet, vertrouwd en alledaags; ze zijn toepasbaar in hun directe leefomgeving en sluiten waar mogelijk aan bij vervolgopleidingen en beroepsperspectief. Leerlingen verkennen cultuurgebonden aspecten in bronnen en communicatieve contexten. Leerlingen leren over het fenomeen taal: ze vergelijken Duits met andere talen en reflecteren op hun ervaringen met het leren van talen en op hun eigen meertaligheid en die van anderen. Leerlingen doen ervaring op met fictie en verkennen hun persoonlijke voorkeuren.

Vmbo-kb

Leerlingen werken aan mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden en ontwikkelen hun beheersing van het Duits tot minimaal A2 voor luisteren en lezen; voor spreken, gesprekken voeren en schrijven geldt A1. Ze worden uitgedaagd om Duits te gebruiken in de communicatie. Onderwerpen en communicatieve contexten zijn concreet, vertrouwd en alledaags; ze zijn toepasbaar in hun directe leefomgeving en sluiten waar mogelijk aan bij vervolgopleidingen en beroepsperspectief. Leerlingen verkennen cultuurgebonden aspecten in bronnen en communicatieve contexten. Leerlingen leren over het fenomeen taal: ze vergelijken Duits met andere talen en reflecteren op hun ervaringen met het leren van talen en op hun eigen meertaligheid en die van anderen. Leerlingen doen ervaring op met fictie, verkennen hun persoonlijke voorkeuren en krijgen inzicht in inhoud en context van fictie.

Vmbo-gl/tl

Leerlingen werken aan mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden en ontwikkelen hun receptieve en productieve beheersing van het Duits tot minimaal A2. Onderwerpen en communicatieve contexten zijn concreet en vertrouwd; ze zijn toepasbaar in hun directe leefomgeving en sluiten waar mogelijk aan bij vervolgopleidingen en beroepsperspectief. Ze stimuleren ook reflectie op maatschappelijke en culturele thema's. Leerlingen oefenen met het verwerven van relevante en bruikbare informatie uit Duitstalige bronnen. Ze krijgen inzicht in cultuurgebonden aspecten in bronnen en communicatieve contexten. Leerlingen leren over het fenomeen taal: ze vergelijken Duits met andere talen en reflecteren op hun ervaringen met het leren van talen en op hun eigen meertaligheid en die van anderen. Leerlingen doen ervaring op met fictie, verkennen hun persoonlijke voorkeuren en krijgen inzicht in inhoud en context van fictie.

Havo

Leerlingen werken aan mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden en ontwikkelen hun receptieve beheersing van het Duits tot minimaal B1. Voor spreken en gesprekken voeren geldt eveneens B1; voor schrijven geldt A2+. Onderwerpen en communicatieve contexten zijn vertrouwd en sluiten waar mogelijk aan bij vervolgopleidingen en beroepsperspectief. Ze stimuleren ook reflectie op maatschappelijke en culturele thema's. Leerlingen oefenen met het verwerven van relevante en bruikbare informatie uit Duitstalige bronnen. Ze krijgen inzicht in cultuurgebonden aspecten in bronnen en communicatieve contexten. Leerlingen leren over het fenomeen taal: ze vergelijken Duits met andere talen en reflecteren op hun eigen meertaligheid en die van anderen; ze krijgen inzicht in taalleerprocessen en het leren van hun eigen taal. Leerlingen

doen ervaring op met fictie en verkennen hun eigen inhoudelijke en esthetische voorkeuren. Ze krijgen inzicht in inhoud en context van fictie en in literaire kenmerken van literaire werken.

Vwo

Leerlingen werken aan mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden en ontwikkelen hun receptieve beheersing van het Duits tot minimaal B2. Voor spreken geldt eveneens B2, voor gesprekken voeren B1+ en voor schrijven B1. Onderwerpen en communicatieve contexten zijn divers en actueel en stimuleren reflectie op maatschappelijke en culturele thema's. Ook komen contexten aan bod die aansluiten bij vervolgonopleidingen en hun loopbaanperspectief. Leerlingen oefenen met het verwerven van relevante en bruikbare informatie uit Duitstalige bronnen. Ze krijgen inzicht in cultuurgebonden aspecten in bronnen en communicatieve contexten. Leerlingen leren over het fenomeen taal: ze vergelijken Duits met andere talen en leren over taalvariatie en effecten van taalgebruik; ze reflecteren op hun eigen meertaligheid en die van anderen; ze krijgen inzicht in taalleerprocessen en het leren van hun eigen taal. Leerlingen doen ervaring op met fictie en verkennen hun eigen inhoudelijke en esthetische voorkeuren. Ze krijgen inzicht in inhoud en context van fictie en in literaire en cultuurhistorische kenmerken van literaire werken.

3. Raamwerk met domeinen en subdomeinen

Hieronder vind je het raamwerk van Duitse taal en cultuur geordend naar domeinen en subdomeinen. Daarbij is een verdeling gemaakt van inhoud en over het schoolexamen (SE) en het centraal examen (CE).

Onderstaande SE-CE-verdeling vormt de basis voor het ontwikkelen van de conceptsyllabi en gericht op invoering van de examenprogramma's op korte termijn (3-5 jaar).

In het toelichtingsdocument is daarnaast een gewenste SE-CE-verdeling en -invulling te vinden voor examinering op middellange termijn (8-10 jaar).

Domeinindeling	Titel (sub)domein	Toewijzing SE-CE	
		SE	CE
Domein A	Communicatie		
Subdomein A1	Rijke ervaringen met taal	X	
Subdomein A2	Receptie		X
Subdomein A3	Productie en interactie	X	
Domein B	Taalbewustzijn		
Subdomein B1	Taal als fenomeen	X	
Subdomein B2	Taal en individu	X	
Domein C	Cultuurbewustzijn		
Subdomein C1	Cultuur in fictie	X	
Subdomein C2	Cultuur in de maatschappij	X	X

Opmerkingen bij keuzes voor CE

1. Het CE toetst het diepe begrip van schriftelijke, auditieve en audiovisuele bronnen, al dan niet gecombineerd. Het examen meet of de leerling het minimale ERK-niveau dat bij de eigen schoolsoort hoort heeft behaald voor de receptieve vaardigheden kijken/luisteren en lezen.
2. Het CE bevat toetsvragen die betrekking hebben op het toepassen van inhoud en uit eindterm 13.

4. Eindtermen

Domein A Communicatie

Subdomein A1 Rijke ervaringen met taal

Eindterm 1

De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan talige bronnen in het Duits op een passend taalniveau. (E)

Het gaat hierbij om:

- lezen van, kijken naar en luisteren naar informatieve en amuserende bronnen in verschillende vormen en over diverse thema's;
- verwoorden van de eigen lees-, luister- en kijkervaringen;
- verbanden leggen met het eigen leerproces.

Te denken valt aan:

- een gesprek over wat je heeft verrast of vermaakt in een video of magazine;
- een top drie samenstellen van online reclames in het Duits;
- een verzameling maken van nieuw geleerde of leuke woorden, of woorden die je herkent uit een andere taal;
- een traditioneel feest uit een Duitstalig gebied met een traditioneel feest uit je eigen traditie vergelijken.

Eindterm 2

De leerling gebruikt de Duitse taal op een creatieve en persoonlijke manier. (E)

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van ideeën, gedachten, ervaringen en gevoelens;
- experimenteren met klanken, woorden en zinnen;
- verwoorden van gemaakte keuzes en eigen voorkeuren met betrekking tot inhoud en vorm.

Te denken valt aan:

- een thematische woordwolk;
- titels of ondertitels bij foto's en schilderijen bedenken;

- een eenvoudig lied of gedicht laten horen;
- visuele materialen maken, zoals een affiche, reclameposter, vlog of clip;
- een droomvakantiebestemming ontwerpen: locatie, weer, bezienswaardigheden.

Subdomein A2 Communicatie

Eindterm 3

De leerling toont begrip van de inhoud van auditieve en audiovisuele bronnen in de Duitse taal. (B)

Het gaat hierbij om:

- zeer korte, eenvoudige, langzaam en zorgvuldig uitgesproken multimediale bronnen;
- concrete en vertrouwde, alledaagse zaken;
- herkennen van conventies;
- overbrengen van de globale boodschap en voorspelbare informatie uit de bronnen.

Te denken valt aan:

- de globale boodschap van een omroepbericht in een openbare ruimte herhalen, zoals in een dierentuin of zwembad;
- de uitleg van een simpele route begrijpen en opvolgen;
- korte instructies begrijpen voor het invullen van persoonlijke gegevens;
- begroetingsvormen op straat herkennen, zoals in een openbare ruimte of in een winkel;
- de relevante informatie uit een podcastreclame voor een evenement of festiviteit opschrijven, zoals prijzen, plaats, tijd en activiteit.

Eindterm 4

De leerling toont begrip van de inhoud van schriftelijke bronnen in de Duitse taal. (B)

Het gaat hierbij om:

- zeer korte, eenvoudige teksten;
- concrete en vertrouwde alledaagse zaken;

- herkennen van conventies;
- overbrengen van de globale boodschap en voorspelbare informatie uit de bronnen.

Te denken valt aan:

- een overzicht van de openingstijden van een instelling, zoals een bibliotheek of sportclub;
- een poster of infographic over een evenement of een uitnodiging voor een feestje begrijpen;
- een tandartsafspraak met datum, tijd en plaats noteren uit een digitaal bericht;
- eenvoudige bewegwijzering opvolgen in een groot gebouw, zoals een ziekenhuis of bedrijf;
- eenvoudige visuele poëzie of een stripverhaal begrijpen.

Subdomein A3 Productie en interactie

Eindterm 5

De leerling spreekt in de Duitse taal, afgestemd op doel, publiek en context. (B)

Het gaat hierbij om:

- kort en eenvoudig beschrijven van concrete en eenvoudige alledaagse zaken;
- inzetten van passend taalgebruik en communicatievorm;
- gebruiken van elementaire bewoordingen.

Te denken valt aan:

- zichzelf kort voorstellen met naam en woonplaats;
- een videoboodschap over het eigen dagelijkse leven, zoals school, werk en hobby's;
- een voorwerp uit een hobby of sport beschrijven door de vorm en de kleur ervan te benoemen;
- een korte, eenvoudige ingestudeerde mededeling doen of instructie geven, zoals waar het toilet is of hoe laat de lunch wordt geserveerd.

Eindterm 6**De leerling voert gesprekken in het Duits, afgestemd op doel, gesprekspartners, context en medium. (B)**

Het gaat hierbij om:

- offline en online mondelinge interactie over zeer vertrouwde basisbehoeften;
- uitwisselen van elementaire, persoonlijke en feitelijke informatie in informele sociale contacten;
- afstemmen van taalgebruik en non-verbale communicatie op socioculturele gebruiken;
- gebruiken van elementaire bewoordingen.

Te denken valt aan:

- eenvoudige vragen stellen en beantwoorden over elementaire persoonlijke gegevens, zoals leeftijd, woonplaats en land van herkomst, school, studie of beroep;
- iemand uitnodigen om mee te doen met een spel of om mee te gaan naar een voorstelling;
- bespreken waar en op welk tijdstip iemand verwacht wordt, zoals een afspraak bij een arts of waar en wanneer er is afgesproken met vrienden;
- in een winkel vragen om een product in een bepaalde kleur of vorm, zoals een souvenir of kledingstuk;
- met een gesprekspartner bespreken welke muziek, films en games je wel en niet leuk vindt.

Domein B Taalbewustzijn

Subdomein B1 Taal als fenomeen

Eindterm 7**De leerling verkent overeenkomsten en verschillen tussen het Duits en andere talen. (H)**

Het gaat hierbij om:

- vergelijken van kenmerken op klank-, woord- en zinsniveau in het Duits en andere talen die de leerling kent, in bronnen die passend zijn bij het beheersingsniveau van de leerling;
- verbanden leggen tussen de vergeleken talen.

Te denken valt aan:

- een infographic ontwerpen met internationale woorden, leenwoorden, verwante woorden en valse vrienden uit multimediale bronnen;
- een presentatie houden over de verschillen tussen spreekwoorden en gezegdes in het Duits en andere talen;
- met behulp van digitale middelen het Duits vergelijken met andere talen in het gebruik van internationale woorden;
- verschillen en overeenkomsten uitleggen tussen woordvolgorde, weergave van geslacht en schrift uit bronnen in diverse talen;
- een overzicht bijhouden van woorden die overeenkomen in het Duits en in andere talen die de leerling kent.

Subdomein B2 Taal en individu

Eindterm 8

**De leerling reflecteert op eigen ervaringen bij het leren van talen.
(E)**

Het gaat hierbij om:

- evalueren wat werkt in het eigen taalleerproces;
- conclusies trekken over passende aanpakken voor het leren van een taal;
- verwoorden van de eigen taalleervoorkeuren, aan de hand van relevante voorbeelden.

Te denken valt aan:

- een poster maken met de voor- en nadelen van het gebruiken van digitale hulpmiddelen voor het leren van een taal;
- in een gesprek uitwisselen wat werkt en niet werkt tegen spreekangst in het Duits en actiepunten noteren om de eigen spreekprestaties te kunnen verbeteren;
- met behulp van artificiële intelligentie (AI) vragen om verbeteringsuggesties en een uitleg voor een gemaakte infographic;
- een leesboek selecteren en uitleggen waarom dit past bij je eigen beheersingsniveau.

Eindterm 9**De leerling reflecteert op het eigen meertalige repertoire en dat van anderen. (E)**

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de relatie tussen het meertalige repertoire en de eigen identiteit;
- waarderen van het eigen meertalige repertoire en dat van anderen;
- verbanden leggen tussen de inzet van het eigen meertalige repertoire en het leren van andere talen;
- verbanden leggen tussen de inzet van het eigen meertalige repertoire en de bevordering van de communicatie.

Te denken valt aan:

- een infographic maken waarin de relatie tussen het eigen meertalige repertoire en identiteit zichtbaar gemaakt wordt;
- een gedicht of lied maken waarin verschillende talen uit het eigen meertalige repertoire gecombineerd worden;
- een tekst of fragment begrijpen door je eigen meertaligheid in te zetten;
- een vlog maken waarin een familielid wordt geïnterviewd over de eigen meertaligheid;
- in een overzicht per taal aangeven welke ERK-niveaus nodig zijn voor toekomstige studie of beroep en waarom.

Eindterm 10**De leerling verkent de mogelijkheden en beperkingen van digitale hulpmiddelen in communicatie in het Duits. (E)**

Het gaat hierbij om:

- experimenteren met digitale hulpmiddelen om teksten in het Duits te begrijpen;
- experimenteren met digitale hulpmiddelen om output in het Duits te genereren;
- evalueren van gegenereerde output in relatie tot doel, publiek en context.

Te denken valt aan:

- een reactie achterlaten op een Duitse website en daarbij gebruik maken van spellingscontrole en taalspecifieke instellingen in het tekstverwerkingsprogramma;
- een eenvoudig leesboek in het Duits lezen met behulp van online vertaalprogramma's;
- moeilijke woorden uit een AI-gegenereerde tekst vertalen en omzetten naar eenvoudige synoniemen;
- woordenlijstjes en chunks met generatieve AI selecteren om een gesprekje in een winkel voor te bereiden;
- uitspraak, spreeknelheid en woordenschat trainen met chatbots ter voorbereiding op een spreektaak.

Eindterm 11

De leerling legt verbanden tussen ervaringen, persoonlijke interesses en kwaliteiten, vervolgopleidingen en toekomst. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de betekenis, relevantie en rol van het Duits in de maatschappij;
- oriënteren op sectoren, beroepen en vervolgopleidingen waarin de kennis van en vaardigheden in de Duitse taal en cultuur relevant zijn;
- deelnemen aan activiteiten gerelateerd aan het vak Duitse taal en cultuur;
- verwoorden van de eigen kwaliteiten en interesses passend bij het vak Duitse taal en cultuur;
- reflecteren op opgedane ervaringen in het kader van oriëntatie op leren en werken.

Te denken valt aan:

- ervaren waar je enthousiast van wordt of aanleg voor hebt of wat je nog meer wilt leren als het gaat om het Duits;
- inzichtelijk maken waar talen terug te zien zijn in de maatschappij, welke rol zij daar spelen en waar men taal in de wereld tegenkomt;
- kennismaken van opleidingen waarin moderne vreemde talen worden aangeboden of een rol spelen, zoals horeca, toerisme en recreatie, luchtvaartdienstverlening, marketing en communicatie;

- reflecteren op de vraag waarom je een taal zou leren en wat het leren van een taal jou als persoon oplevert;
- reflecteren op je eigen meertalige repertoire en het effect van taalgebruik in beroepscontexten.

Domein C Cultuurbewustzijn

Subdomein C1 Cultuur in fictie

Eindterm 12

De leerling doet ervaring op met verschillende vormen van fictie in de Duitse taal. (E)

Het gaat hierbij om:

- uitdagende inhoud en toegankelijk taalniveau, waar nodig met ondersteuning van vertaling/ondertiteling;
- verwoorden van de eigen lees-, luister- en kijkervaringen;
- verwoorden van de eigen keuzes aan de hand van relevante voorbeelden.

Te denken valt aan:

- een kort verhaal of stripverhaal lezen en vertellen wat je bijzonder leuk vond;
- een collectie maken van de leukste memes;
- enkele trailers van films bekijken en beslissen welke film je wilt zien;
- verschillende liedjes in het Duits beluisteren, een top vijf daarvan samenstellen en verwoorden waarom je deze keuze hebt gemaakt.

Subdomein C2 Cultuur in de maatschappij

Eindterm 13

De leerling toont inzicht in cultuurgebonden aspecten in bronnen in relatie tot gebieden waar Duits een voertaal is. (B)

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van tradities, gebruiken en maatschappelijke verschijnselen in bronnen en in voorwerpen;
- vergelijken met de eigen leefwereld;
- conclusies trekken over de betekenis van culturele kenmerken in nieuwe bronnen.

Te denken valt aan:

- festiviteiten en culinaire tradities benoemen in een videofragment;
- culturele invloeden op memes beschrijven;
- kleding en begroetingsvormen in audiovisueel materiaal bespreken;
- opvallende verschillen met je eigen gebruiken benoemen.

Eindterm 14

De leerling reflecteert op ervaringen met cultuurgebonden aspecten in contexten waarin Duits een voertaal is, en beoordeelt hun invloed op communicatie. (H)

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van cultureel bepaalde normen en gewoonten in diverse vormen van input en situaties;
- beschrijven hoe verschillen in gewoontes en gebruiken de communicatie in dagelijkse, opleidings- en beroepssituaties kunnen beïnvloeden;
- verbanden leggen tussen de waargenomen cultuurgebonden aspecten en eigen perspectieven en standpunten;
- conclusies trekken over hoe je stereotypering en misverstanden in de communicatie kunt voorkomen.

Te denken valt aan:

- een kennismaking met de invulling van een schooldag tijdens een digitale uitwisseling met leeftijdsgenoten in een internationaal project;
- eigen eetgewoontes, kledingstijlen, dagritmes, feestdagen en tradities herkennen en benoemen die overeenkomen met en verschillen van die van leeftijdsgenoten uit een ander land;
- met iemand praten over hoe het zou zijn om een dag te ruilen met een leeftijdsgenoot in een ander land.

Bijlage – Begrippenlijst Duitse taal en cultuur

Hieronder lees je de vakspecifieke begrippen en hun omschrijving.

Begrip	Omschrijving
Aanpak	Houding of benadering om een doel te bereiken. Bijvoorbeeld: scannend lezen om informatie te zoeken, een schrijfplan om tot een gestructureerde tekst te komen, een stappenplan maken ter voorbereiding op een samenhangende tekst.
Begrip	Zie tekstbegrip.
Begripsverhogende strategieën	Strategieën in de gereedschapskist van lezers die lezers flexibel en effectief inzetten als ze vastlopen bij het begrijpen van teksten, of als ze hun begrip willen verdiepen. Met als doel het interpreteren, onthouden en kritisch reflecteren op de inhoud van teksten. De strategieën kunnen variëren van bijvoorbeeld het simpelweg herlezen van een zin tot het vergelijken van informatie uit verschillende teksten.
Bron	Drager van mondelinge, schriftelijke, visuele, digitale en multimodale informatie.
Burgerschap	Het vermogen om maatschappelijk en politiek te functioneren en daarmee gezamenlijk de samenleving vorm te geven.
Communicatie	De (online) mondelinge, schriftelijke en multimodale uitwisseling van boodschappen die bewust en/of onbewust, verbaal en/of non-verbaal worden overgebracht, ontvangen en geïnterpreteerd. Wanneer deze uitwisseling is afgestemd op doel, publiek en context, is er doelgerichte communicatie.
Communicatief doel	Wat je beoogt te bereiken door middel van communicatie: informeren, amuseren, instrueren, overtuigen, beschouwen en activeren.

Communicatieve context	De tijdruimtelijke en sociaal-culturele omgeving waarin specifieke communicatie plaatsvindt. De context van de communicatie oefent een grote invloed uit op de vorm die je communicatie aanneemt.
Conventies	Zie taalconventies.
Creativiteit	Het vermogen om originele ideeën en oplossingen te bedenken ten behoeve van doelgerichte communicatie of persoonlijke expressie.
Cultuur	Alles wat mensen denken, doen en maken en de betekenis die zij vanuit hun individuele en het collectieve geheugen daaraan geven. Cultuur is een dynamisch geheel aan gebruiken en uitdrukkingsvormen.
Cultuurbewustzijn	Het begrijpen en waarderen van de verschillende manieren waarop mensen met uiteenlopende achtergronden en herkomst leven, denken en handelen.
Cultuuruitingen	Verschillende manieren waarop een samenleving of groep haar waarden, normen, ideeën, tradities en creativiteit tot uitdrukking brengt. Bijvoorbeeld: kunst, muziek, literatuur, architectuur, rituelen en gebruiken.
Culturele diversiteit	De aanwezigheid van onder meer verschillende talen, tradities, normen, waarden, religies en etniciteiten in een samenleving.
Culturele identiteit	Onderdeel van iemands identiteit of die van een groep op basis van gemeenschappelijke waarden en normen.
Digitale geletterdheid	Kennis hebben van digitale technologie en digitale media en beschikken over vaardigheden om deze te gebruiken.
Fictie	Alle tekstvormen waarin met behulp van verteltechnieken een werkelijkheid verbeeld wordt middels audiovisuele en/of talige media. Bijvoorbeeld vormen van literatuur, films, tv-series en verhalende games.
Geletterdheid	Het vermogen om geschreven taal te begrijpen, te evalueren en doelgericht te gebruiken, in het persoonlijke leven en in maatschappelijke context.

Genre, literair	Aanduiding voor soorten literaire teksten: proza, poëzie en toneel en alle vormen daartussen. Traditioneel noemen we dat lyrische, epische en dramatische teksten. Bijvoorbeeld: kinderrijmpjes, liedjes, gedichten, korte verhalen, romans, graphic novel, fabels, toneel, hoorspel.
Genre, zakelijk	Aanduiding voor soorten zakelijke teksten met hetzelfde communicatieve doel die worden gekenmerkt door een overeenkomstige structuur, stijl en vormgeving. De hoofdgenres zijn feitelijke en waarderende teksten, onder te verdelen in subvormen als verslag, beschrijving, procedure, verklaring, oproep/verzoek (feitelijk) en beschouwing, betoog, respons (waardierend).
Gespreksconventies	Zie taalconventies.
Interactie	Uitwisseling van kennis, ideeën, gevoelens en informatie tussen twee of meer personen, waarbij er sprake is van een voortdurende afwisseling tussen luister- en spreek- en gespreksactiviteiten, en/of lees- en schrijfactiviteiten.
Interculturele communicatie	Communicatie tussen mensen met verschillende socioculturele achtergronden.
Interculturele competentie	Het vermogen om effectief te communiceren en samen te werken met mensen met uiteenlopende achtergronden en herkomst, door (socio)culturele verschillen vast te stellen, te begrijpen en te waarderen.
Lingua franca	Een taal die als gemeenschappelijk communicatiemiddel wordt gebruikt tussen mensen met verschillende thuishalen.
Literaire begrippen	Zie literaire middelen.
Literaire middelen	Vormen van taalgebruik die zich onderscheiden van een zakelijke manier van uitdrukken. Bijvoorbeeld: stijl, register, stijlfiguren en beeldspraak.

Literatuur	Wat onder literatuur wordt verstaan loopt uiteen en is veranderlijk. Het gaat om teksten die een werkelijkheid verbeelden met taal als voornaamste medium en met inzet van literaire middelen. Literatuur omvat een breed scala aan genres, zowel fictieve als non-fictieve teksten, van uiteenlopende complexiteit. Er worden vanouds drie vormen onderscheiden: verhalende, lyrische en dramatische teksten. De betekenis van literaire teksten komt tot stand in een wisselwerking tussen de tekst, de context en de lezer.
Mediation	Alle verbale en non-verbale activiteiten gericht op bevorderen en het vergemakkelijken van begrip en communicatie, door onder andere uitleggen, aanpassen van taal of van spreektempo, samenvatten, vertalen, hertalen en parafraseren.
Meertalig repertoire	De talen, taalvariëteiten of woorden en uitdrukkingen uit de talen/taalvariëteiten die een persoon passief of actief beheerst.
Meertaligheid in de samenleving	Het naast elkaar bestaan van verschillende talen en taalvariëteiten binnen een bepaalde context of een bepaald gebied.
Meertalige competentie	Het functioneel en flexibel kunnen inzetten van een meertalig repertoire om te communiceren of om een nieuwe taal te leren.
Multimediaal	Het gebruiken van verschillende media. Bijvoorbeeld kranten, tijdschriften, boeken, posters, fotografie, televisie, films, video's, games internet en sociale media.
Multimodaal	Het combineren van meer dan één communicatiekanaal in een product. Bijvoorbeeld: geschreven teksten, gesproken teksten, gebaren, gezichtsuitdrukkingen, muziek en allerlei soorten beeldmateriaal zoals video's, animaties, illustraties en grafieken.
Non-fictie	Alle tekstvormen die op de werkelijkheid berustende feiten aanbieden, analyseren of interpreteren. Bijvoorbeeld: handleidingen, woordenboeken, documentaires, essays, schoolboekteksten of (auto)biografieën.

Pluricultureel	Het betreft een ervaring, situatie, context of samenleving waarin diverse culturen naast elkaar bestaan en elkaar beïnvloeden.
Productieve taalvaardigheid	Het betreft hier de vaardigheden spreken en schrijven.
Receptieve taalvaardigheid	Het betreft hier de vaardigheden kijken, luisteren en lezen.
Register	Taalgebruik dat aan een bepaalde situatie is gebonden, zowel wat betreft woordkeuze als zinsbouw. Er zijn verscheidene registers, variërend van zeer informeel tot zeer formeel. De vijf belangrijkste registers zijn vulgair, informeel, neutraal, formeel, archaisch.
Retorische middelen	Talige middelen die bijdragen aan overtuigingskracht in spreken en schrijven. Bijvoorbeeld: stijlmiddelen, beeldspraak, ironie, verteltechnieken of woordkeuze.
Rijke tekst	Authentieke, aansprekende tekst met veelzijdig en gevarieerd taalgebruik, afkomstig van een vakkundige schrijver, die de leerling uitnodigt tot nadenken, beleven en betekenis geven. De inhoud is verhelderend, origineel, en/of gelaagd, en maakt het leggen van betekenisvolle verbanden binnen en tussen teksten mogelijk. De tekst helpt de leerling bij het leren over en begrijpen van zichzelf en de wereld, en draagt bij aan de uitbreiding van diens talige repertoire.
Schriftconventies	Zie taalconventies.
Taalbewustzijn	Expliciete kennis over taal, alertheid op de werking van taal en inzicht in hoe talen geleerd en gebruikt worden.
Taalconventies	Wat in een bepaalde context door de taalgemeenschap gebruikelijk en passend wordt gevonden in schriftelijk en mondeling taalgebruik met betrekking tot bijvoorbeeld inhoud en opbouw van een tekst of het nemen van de beurt op gepaste wijze bij het voeren van gesprekken.
Taalleerbewustzijn	Op basis van metacognitieve en taaldidactische kennis in staat zijn om te reflecteren op taalleerprocessen en op het eigen taalleerproces; door deze reflecties het taalleerproces kunnen bijsturen en sturen op de eigen talige, cognitieve en sociale ontwikkeling.

Taalleerproces	Zie taalleervaardigheid.
Taalleerstrategie	Manier waarop een persoon het leren van een taal aanpakt.
Taalleer-vaardigheid	De vaardigheid om bewust effectieve strategieën in te zetten die het leren van een taal bevorderen. Hierbij speelt metacognitie een rol: de leerling heeft enige kennis van taalleerprocessen en het eigen taalleerproces.
Taalontwikkeling	Het proces dat doorlopen wordt bij het leren van een of meerdere talen.
Taalstatus	De positie die een taal inneemt in een bepaalde gemeenschap en de waardering die aan die taal wordt toegekend door een (inter)nationale overheid of gemeenschap.
Taalvariatie	Het bestaan van verschillen binnen een taal of binnen het taalgebruik van een individu.
Taalvariëteit	Een variant op een erkende taal die door een groep mensen gesproken of geschreven wordt. Bijvoorbeeld: dialecten, straattaal en jongerentaal. Elke taalvariëteit heeft een aantal opvallende eigen kenmerken, zoals eigen uitspraak, eigen woorden en grammaticaregels.
Taalverwerving	Het zich eigen maken van een of meerdere talen in een ongestuurde, natuurlijke context.
Talige identiteit	Taalgebruik dat een mens of groep mensen definieert en onderscheidt van anderen.
Talig repertoire	De talen, taalvariëteiten of woorden en uitdrukkingen uit de talen/taalvariëteiten die een persoon passief of actief beheerst.
Tekst	Elke vorm van mondelinge, schriftelijke, digitale en multimodale communicatie, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven.
Tekstbegrip	De mate waarin de lezer betekenis verleent aan een tekst door teksten te begrijpen, interpreteren, integreren, evalueren en erop te reflecteren.
Tekstconventies	Zie taalconventies.

Verteltechnieken	Technieken die een verhaal opbouwen en kleuren. Hiermee worden gebeurtenissen weergegeven en de aandacht en blik van de lezer of luisteraar gericht. Bijvoorbeeld: perspectief, verteltempo en verhaallijnen.
Wereldburgerschap	Het bewust worden van verbindingen en het actief onderdeel uitmaken van de eigen omgeving, de hele samenleving en de wereld, met respect voor de principes van gelijkwaardigheid, wederzijdse afhankelijkheid en gedeelde verantwoordelijkheden.

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)